

At the reverse afferent stage, students compare the result of the implemented activity with a pre-set goal (they provide dialogues to the audience, present presentations on the topic, do a number of exercises related to the content of the text, its terminology; an oral or written survey on the topic is conducted, there may be a joint solution to the problem, analysis and interpretation of the communication partners' actions). Here a reflex mechanism is created. It is the presence of feedback (reflection) that is an indicator of successful communication activity.

Thus, in the process of professional foreign language training it is advisable to take into account the psychological and educational conditions of the development of students' communication skills and the reflexive component of activity, which contributes to the formation of the goal of the activity, the program of activity and the comparison of its result with the goal.

List of references:

1. Andreeva, G. M. *Social Psychology. Textbook for higher educational institutions. M.: Aspect Press, 2001. 300p.*
2. Lomov, B. F. *On the systematic approach in psychology // Psychology questions. 1975. No. 2. P. 31-44*

УДК 37.064.1

*Черниш Любов, асистент факультету педагогіки і психології
Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Здійснено аналіз сутності інтегративно-пізнавальної діяльності молодших школярів на основі сучасних психолого-педагогічних теорій. Розглянуто особливості підготовки вчителя до організації інтегративно-пізнавальної діяльності учнів. Визначено інтегративно-пізнавальну діяльність учнів як систему різних типів пізнавальної діяльності та виокремлено її основну функцію - всебічний розвиток учня. Доведено, що інтегративно-пізнавальна діяльність учнів знаходиться у постійному розвитку, а для ефективної організації інтегративно-пізнавальної діяльності учнів майбутній вчитель повинен володіти нелінійним мисленням. Розрізнено види інтегративно-пізнавальної діяльності молодших школярів за способом її організації: локально-дисциплінарну, міждисциплінарну, позаурочну, інтегративну.

Ключові слова: *пізнавальна діяльність, навчальна діяльність, інтегративно-пізнавальна діяльність, молодші школярі, інтелект, підготовка вчителя.*

Chernysh Liubov
*assistant of the faculty of pedagogy and psychology
M.P. Drahomanov National Pedagogical University
Kyiv, Ukraine*

THE ESSENCE AND ORGANIZATION OF THE INTEGRATIVE- COGNITIVE ACTIVITIES OF YOUNGER PUPILS

The essence of integrative-cognitive activity of younger students is analyzed on the basis of modern psychological and pedagogical theories. The peculiarities of teacher preparation for the organization of students' integrative-cognitive activity are considered. The integrative-cognitive

activity of students as a system of different types of cognitive activity is defined and its main function is the comprehensive development of the student. It is proved that integrative-cognitive activity of students is in constant development, and for effective organization of integrative-cognitive activity of students the future teacher must have non-linear thinking. The types of integrative-cognitive activity of younger students are distinguished by the method of its organization: local-disciplinary, interdisciplinary, extra-curricular, integrative.

Keywords: *cognitive activity, educational activity, integrative-cognitive activity, junior high school students, intelligence, teacher training.*

Постановка проблеми. Організація пізнавальної діяльності школярів одне з найважливіших завдань підготовки майбутнього вчителя. На етапі активних пошуків інноваційних форм, методів, освітніх технологій, які б задовольнили сучасні вимоги науковості, педагогічної доцільності та ефективності навчання, зростає роль вчителя, який володіє науковими основами пізнавальних процесів. Саме тому з'ясування сутності інтегративно-пізнавальної діяльності школярів є актуальною психолого-педагогічною проблемою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні аспекти пізнавальної діяльності у процесі навчання завжди привертала увагу психологів, педагогів, методистів, учителів-практиків. В Україні ці питання, прямо чи опосередковано, розглядали А. Алексюк, В. Бондар, І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, В. Ільченко, О. Киричук, Б. Кобзар, Г. Костюк, В. Мадзігон, Р. Науменко, В. Онищук, В. Оржеховська, В. Паламарчук, І. Підласий, О. Савченко, В. Сухомлинський, Т. Сущенко, І. Шапошнікова та інші.

Для розуміння суті інтегративно-пізнавальної діяльності необхідно спиратися на структуру людської діяльності загалом. Перш за все, необхідне розуміння центрального поняття – «діяльність», що детально обґрунтовано з виділенням основних її компонентів у теорії діяльності (О. Леонт'єв [5]). Важливим є місце пізнавальної діяльності як підсистеми в системі різних видів психічних процесів (Л. Виготський [1]). Згідно з педагогічною теорією (С. Гончаренко [4]) навчальна діяльність розглядається в операційно-змістовному плані - як система, що містить дві підсистеми. Одна з них – основний функціональний компонент цієї діяльності, тобто учіння (пізнавальна діяльність), а друга – навчання (педагогічна діяльність). У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях цілісний підхід до навчальної діяльності здійснюється далеко не завжди, хоча у працях С. Рубінштейна [6] він чітко прослідковується.

Звертаючись до проблем інтегративно-пізнавальної діяльності необхідно проаналізувати методичні засади засвоєння суспільного досвіду, що відбуваються у формі навчальної діяльності. Так, на думку Ю. Галатюка [2, с. 12], це шлях реалізації ідей розвиваючого навчання, в ході якого учні повинні не тільки засвоїти наочно-специфічні знання і уміння, але і придбати здібності до творчого мислення, естетичного сприйняття дійсності, розвинути

свої фізичні можливості, також буде потрібно детальніші уявлення як про учбову діяльність, так і про ті види активності, якою учень опанує і яка використовується ним як засіб придбання всіх цих новоутворень.

Мета статті аналіз сутності інтегративно-пізнавальної діяльності молодших школярів та особливостей підготовки вчителя до організації такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Навчальна діяльність стосується як учня, так вчителя. У першому випадку це пізнавальна діяльність учня, а в другому - професійна діяльність вчителя.

Відповідно до розуміння пізнавальної діяльності учнів, було розглянуто поняття «інтелекту», що виступає як основний продукт навчання. Г. Гарднер [3] констатує існування семи відносно автономних інтелектуальних здібностей особистості, які називає «інтелектами», стверджуючи, що вони є відносно незалежні один від одного, проявляються та поєднуються багатьма шляхами.

Логіко-математичний інтелект: ефективне оперування цифрами, уміння доводити, розуміння основних властивостей чисел, додавання або віднімання; знання принципів, на яких ґрунтується причина та наслідок; а також уміння прогнозувати, моделювати;

Вербально-лінгвістичний інтелект: здатність ефективно послуговуватись словами, висловлювати думки як усно, так і на письмі; він включає всі форми роботи з мовним матеріалом: уміння читати газету, прозу, поезію, писати доповіді, листи, виступати з промовами та вести бесіду у колі друзів, реагувати певним чином на сюжетні розповіді про різні події, слухати інших та розуміти, про що йдеться, а відтак готовність вступати в комунікацію; опанувати нові слова рідної або іноземної мови;

Візуально-просторовий інтелект: наявність чутливості до форми, простору, кольору, ліній та фігур; розуміння розташування та взаємоположення предметів у просторовому або часовому середовищі, а також уміння осмислено переміщатися з одного місця на інше, орієнтуватися в новому середовищі, на місцевості, у новій будівлі. Візуально-просторовий інтелект має відношення до всього, що ми бачимо: різних моделей та видів дизайну, які тільки можна уявити, створення конкретних та абстрактних образів, а також до всієї палітри кольору і текстури. Все це існує не тільки в реальному, зовнішньому світі, який ми можемо спостерігати на власні очі, а й у глибинах нашої уяви, де ми бачимо все внутрішнім зором, включаючи нашу здатність уявляти та мріяти про можливе, створювати світ фантазії, мандрувати в місця, які існують лише в уяві, створювати в уяві або винаходити такі речі, які ще ніхто не бачив і про які ніхто не знав;

Кінестетичний інтелект: хист до користування своїм тілом для вираження ідей, думок та передачі почуттів з метою вирішення проблем, усвідомлення

повного діапазону рухів, які можна передавати тілом, включаючи не тільки досягнення в спорті, балеті, народних танцях, а й ті, що є потенційно можливими; здатність тренувати як велику, так і дрібну моторику, проявляти почуття через вираз обличчя, позу тощо;

Музично-ритмічний інтелект: наявність чутливості до ритму, тону та мелодії, уміння розпізнавати та наспівувати пісні, варіювати темп і ритм мелодій, відчуття звуку та вібрації, що надходять від природного та створеного людиною середовища, від механізмів, ударних та музичних інструментів тощо;

Міжособистісний інтелект: уміння розуміти настрій інших людей, їх почуття, мотивацію та наміри, уміння ефективно реагувати на вчинки інших людей, попереджати конфлікти та вирішувати проблеми, встановлювати міжособистісні відносини тощо;

Внутрішньо-особистісний інтелект: уміння розуміти себе, свої переваги та недоліки, настрої, бажання та наміри, уміння осмислювати подібність до інших і відмінність від них. Цей інтелект відповідає на питання “Хто я в дійсності такий?” та має відношення до самопізнання, самооцінки, до внутрішнього світу самого себе;

Натуралістичний (природничий) інтелект: уміння розпізнавати та класифікувати різні види рослинного та тваринного світу, знання природи та відчуття єдності з нею, уміння розрізняти біологічні види, розуміти та оцінювати навколишнє середовище.

У таблиці 1 представлено відповідність типу інтелекту та прояву пізнавальної діяльності.

Інтегративно-пізнавальна діяльність передбачає гармонічне поєднання представлених видів діяльності, що демонструють логіко-математичний, вербально-лінгвістичний, візуально-просторовий, кінестетичний, музично-ритмічний, міжособистісний, внутрішньо-особистісний, натуралістичний інтелекти учня. Тому інтегративно-пізнавальну діяльність учнів розглядаємо як систему різних типів пізнавальної діяльності. При встановленні місця такої діяльності в навчальному процесі виокремлено її основну функцію - всебічний розвиток учня.

Інтегративно-пізнавальну діяльність забезпечує індивідуальне пізнання. Для організації вчителем інтегративно-пізнавальної діяльності необхідно виявити її специфічні риси. Така діяльність може бути представлена як індивідуальна діяльність з боку учня. Інакше кажучи, ініціює цю діяльність учень, а управляє нею вчитель. Діяльність, яка є самостійною з боку учня, - це вища, розвинена форма пізнавальної діяльності. Використання цієї абстракції обґрунтоване тим, що структурний аналіз та узагальнення можуть бути застосовані повною мірою лише до об'єктів, що завершили своє становлення. А інтегративно-пізнавальна діяльність учнів знаходиться у постійному розвитку.

Таблиця 1

Типи пізнавальної діяльності учнів

Тип інтелекту	Визначення, основні якості	Пізнавальна діяльність
Вербально-лінгвістичний	Здатність до породження мовлення, що включає механізми, відповідальні за фонетичну (звуки мови), синтаксичну (граматику), семантичну (сенс) і прагматичну складові промови (використання мови в різних ситуаціях)	Уміння ефективно застосовувати слова в усній чи письмовій формі, розповідати історії, презентації, лекції, дискусії, дебати, робота зі словником, написання поезії, листів. Чутливість до значення слів та структури мови, багатий лексичний запас, гарна словесна пам'ять.
Логіко—математичний	Здатність використовувати та оцінювати співвідношення між діями або об'єктами, коли вони фактично не присутні, тобто, вирішувати абстрактні проблеми та логічні головоломки, розуміти складні відносини взаємозалежних концепцій, ідей і речей, експериментувати, підраховувати тощо.	Відмінні аналітичні навички, класифікація, прогнозування, планування згідно пріоритетності завдань, вирішення проблем, формулювання наукових гіпотез, а також розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Чутливість до логічних та числових моделей, здатність логічно, абстрактно мислити.
Візуально-просторовий	Здатність сприймати зорову і просторову інформацію, модифікувати її і відтворювати зорові образи, виконувати трансформації на основі власного сприйняття.	Вміння конструювати образи в трьох вимірах, а також подумки переміщати і обертати ці образи. Створення та отримання інформації із зорових образів (фото, зображення, карта, схема, діаграма, пазли), відео, коміксів.
Тілесно-кінестетичний і інтелект	Здатність використовувати всі частини тіла при вирішенні завдань або створенні продуктів; включає контроль над грубими і тонкими моторними рухами і здатність маніпулювати зовнішніми об'єктами.	Атлетика, танці, ремесла, використання різних інструментів, рухи, використання жестів, міміки та пластики тіла, знання через тілесні відчуття, відмінні координація, баланс, спритність, сила, гнучкість,
Музично-ритмічний	Здатність до сприйняття, передачі, розпізнавання, розуміння смислів, пов'язаних зі звуками, включаючи механізми, відповідальні за сприйняття висоти, темпу і тембру (якісних характеристик) звуку.	Навички гри на музичних інструментах, здібність до іноземних мов
Міжособистісний	Здатність розпізнавати і проводити відмінності між почуттями, думками та намірами інших людей, уміння реагувати на них.	Лідерські та організаційні навички, соціальне спілкування, розв'язування конфліктів

Внутрішньо-особистісний	здатність розпізнавати свої власні почуття, наміри і мотиви, сильні сторони і недоліки, наміри та здатність керуватися цим знанням для визначення власної поведінки	Уміння контролювати свої почуття та емоції, знання своїх сильних та слабких рис характеру.
Натуралістичний	Здатність розрізняти рослини, тварин, каміння та інші явища навколишнього світу, розуміння природи та визначення представників флори і фауни, здатність взаємодіяти з природою.	Розуміння природи, глибокий інтерес до навколишнього середовища, категоризація, класифікація, дослідницькі здібності.

Розглянемо рівні пізнавальної діяльності учнів. У початковому рівні пізнавальної діяльності використовуються знання і уміння, які були придбані раніше і які експлуатуються учнем з метою засвоєння нових знань і умінь. Характер останніх може бути пізнавальними (наприклад, засвоєння математичних умінь або навичок). Інакше кажучи, «початковий рівень» пізнавальної діяльності учня містить, з одного боку, пасивно функціонуючі утворення, що доповнюють попередні.

Другим рівнем є «розуміння» (як результат), що припускає можливість учня виконати дію певного змісту - в розумовій формі і в зредукованому складі операцій.

Наступним є рівень саме інтегративно-пізнавальної діяльності. Характеристики інтегративно-пізнавальної діяльності можна розділена на дві інші: ініціювання і виконання діяльності.

Для ефективної організації інтегративно-пізнавальної діяльності учнів майбутній вчитель повинен володіти нелінійним мисленням. Під нелінійним мисленням розуміють стиль мислення, який розглядає навколишній світ і людину як складні відкриті динамічні системи, зорієнтований на виявлення всезагальних зв'язків і відношень, на необхідність і конструктивну природу хаосу, нестійкості і випадковості. Основними характеристиками нелінійного стилю мислення є: критичність; абстрактність; логічність, доказовість і аргументованість; прагнення до дослідження природи і суті понять і явищ; масштабність, орієнтація на виявлення глибинних зв'язків і взаємозалежностей між процесами і явищами; всебічність (підхід до проблеми з різних боків, готовність до об'єктивного аналізу; готовність до вчинків у ситуації нестабільності; доповнюваність (єдність свідомого і під свідомого, розумного й емоціонального, раціонального та ірраціонального, інтуїтивного) [4, с.5].

Спираючись на проведений аналіз, вважаємо за доцільне розрізнити інтегративно-пізнавальну діяльність молодших школярів за способом її організації на види:

- локально-дисциплінарну (реалізується на уроках по окремій навчальній дисципліні);

- міждисциплінарну (реалізується в навчальному процесі на кількох предметах);
- позаурочну (реалізується тільки в позаурочний час);
- інтегративну (реалізується в навчальній і позаурочній діяльності).

Висновки. Таким чином, виявлення сутності інтегративно-пізнавальної діяльності молодших школярів, яка спрямована на всебічний розвиток учня, є одним з центральних завдань підготовки майбутнього вчителя. Насправді, від знання цих процесів у визначальній мірі залежить успішність педагогічної діяльності - діяльності з навчання, виховання та розвитку молодого покоління з цілями забезпечення виживання суспільства і його подальшого прогресу.

Перспективи подальших досліджень. Проте організація інтегративно-пізнавальної діяльності учнів не може задовольнятися лише психолого-педагогічними знаннями вчителя, а припускає опору на цілий ряд інших наук: вікову і диференціальну психологію, вікову фізіологію, етику і ін. Що буде враховувало у подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. *Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. М., 1960.*
2. *Галатюк Ю. Продукт творчої навчально-пізнавальної діяльності та його педагогічна оцінка // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 42. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім.В.Винниченка. 2002. С.11-15.*
3. *Гарднер Г. Структура раз ума : теория множественного интеллекта : пер. с англ. М.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007.*
4. *Гончаренко С.У. Формування нелінійного (синергетичного) мислення учнів. Професійно-технічна освіта, 2. С. 3-7.*
5. *Леонтьев А. И. Избранные психологические произведения: В 2 т. М., 1983. Т. 1,2.*
6. *Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. М., 1973.*

УДК 376.112.4

*Сидоренко Ольга,
Заместитель директора по учебной работе,
Средняя школа № 177 г.Минска, Минск, Республика Беларусь*

ИНКЛЮЗИВНАЯ ПЛОЩАДКА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТРАНСТВА ДЛЯ СУБЪЕКТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В РАЗНЫХ ВИДАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье рассматриваются особенности становления инклюзивного образования в Республике Беларусь, реализация специального образования в учреждении образования, функционирование инклюзивной площадки на базе ресурсного центра по специальному образованию для всех участников образовательного процесса.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивная площадка, инклюзивная культура, инклюзивное образовательное пространство, театрализованная деятельность